

Kryteria wyróżniania i znaczenie starodrzewów w zachowaniu bioróżnorodności

¹Janusz Czerepko, ¹Radosław Gawryś, ¹Adam Cieśla, ²Bożydar Neroj, ²Jolanta Błasiak

¹Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Ekologii Lasu, Sękocin Stary ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn;

²Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, ul. Grójecka 127, 02-124 Warszawa

{j.czerepko, r.gawrys, a.ciesla}@ibles.waw.pl, {bozydar.neroj, jolanta.blasiak}@lasy.gov.pl

Lasy pierwotne i starodrzewy są niezwykle rzadkie i zagrożone w Europie, a mimo to odgrywają niezastąpioną rolę w ochronie różnorodności biologicznej i świadczeniu wielu pozaprodukcyjnych usług ekosystemowych, takich jak sekwestracja dwutlenku węgla z atmosfery, retencja wody czy turystyka. Badania Sabatiniego i in. (2021) nad powierzchnią lasów pierwotnych w Europie, wskazują, że jest ich niespełna 3,7 mln ha (2,3% powierzchni lasów bez Rosji). W tym samym opracowaniu dla Polski określono powierzchnię 21 tys. ha lasów pierwotnych (0,07% kraju, 0,22% ogólnej powierzchni lasów). Jeśli chodzi o reżim ochrony lasów w Polsce to ochroną ścisłą objęto na przestrzeni ostatniego stulecia zaledwie 59 tys. ha (0,6% powierzchni lasów). Uznając z jednej strony wręcz unikatowe występowanie lasów pierwotnych, ale z drugiej znaczenie starodrzewów dla zachowania bioróżnorodności, które w dużej mierze powstały z ograniczonym wpływem gospodarki leśnej. Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 (USnRB) wyznaczyła cel ścisłej ochrony wszystkich pozostałych lasów pierwotnych i starodrzewów. Cel ten jest częścią szerszego planu ujętego w USnRB, jakim jest objęcie ochroną 30% powierzchni Unii Europejskiej (UE) i przeznaczenie 10% z niej pod ochroną ścisłą. W kwestii powierzchni obszarów prawnie chronionych na terenie Polski, to jeden z celów USnRB został spełniony, aktualnie obszary chronione zajmują 10,2 mln ha, co stanowi 32,6% powierzchni kraju. Natomiast w świetle danych dotyczących ochrony ścisłej, Polska rozpoczyna realizację unijnego celu od udziału na poziomie poniżej 1% (dokładnie 0,24%), co zbliżone jest do średniej UE (0,28%). Ścisła ochrona pozostałych lasów pierwotnych i starodrzewów jest pierwszym i kluczowym krokiem na tak szeroką skalę, mającym na celu zapewnienie ich długookresowej ochrony i równocześnie zabezpieczenia przed ich bezpowrotną utratą. Pomimo jasno określonego znaczenia tego celu, jego realizacja jest przedmiotem dyskusji wśród ekspertów ds. polityki leśnej, przemysłu drzewnego, ale też naukowców i organizacji pozarządowych.

O ile w kwestii lasów pierwotnych były prowadzone badania i jest znana ich wręcz dokładna powierzchnia w Europie to nowe pole do analiz i badań stanowią starodrzewy. Dotychczasowe studia w tym zakresie koncentrują się na określeniu szczegółowych kryteriów w ramach wskaźników starych lasów, metodyki ich mapowania, czyli szczegółowej lokalizacji płatów, a w dalszej kolejności

określenia sposobów ochrony starodrzewów, w tym aspektów prawno-organizacyjnych utrzymania i przywrócenia ich różnorodności biologicznej jak i sposobów monitoringu. W kraju szeroka dyskusja na temat kryteriów, które powinny być uwzględnione w metodyce identyfikacji starodrzewów, miała miejsce w 2024 roku w ramach prac zespołów eksperckich działających na rzecz Ogólnopolskiej Narady o Lasach (ONoL). W efekcie Ministerstwo Klimatu i Środowiska opracowało wytyczne i rekomendacje, w których wykorzystano częściowo materiały z prac ww. zespołów. Wśród kryteriów wyznaczania starodrzewów uwzględniono, w większości wykorzystując wytyczne Komisji Europejskiej, warunki jakie winny spełniać płaty starodrzewów w oparciu o cechy drzewostanu i siedliska. Jako kryteria wyróżniania starodrzewów uznano: (i) główne: obecność drzew gatunków rodzimych, drzew starych lub okazałych, martwego drewna; (ii) uzupełniające: pochodzenie drzewostanu, złożoność strukturalna, drzewa biocenotyczne, gatunki wskaźnikowe; (iii) inne: miąższość drewna pozyskanego, zgodność zbiorowiska potencjalnego z rzeczywistym, dominujący wpływ otoczenia nieleśnego. Dla odróżnienia fazy rozwojowej starodrzewu od szerszej definicji określonej w wytycznych Komisji Europejskiej, przyjęto w ONoL nazwę starolas. Minister Klimatu i Środowiska 1 stycznia 2025 r. poleciła Lasom Państwowym wskazanie na podstawie danych taksacyjnych wydzieleń, które zostaną zabezpieczone jako potencjalne starolasy i będą przedmiotem dalszej weryfikacji terenowej. Ważnym etapem będą prace terenowe, które dostarczą niezbędnych informacji pozwalających na weryfikację przyjętych założeń, które będą zmierzały do objęcia ochroną ścisłą starolasów.

Zakres prezentacji będzie obejmował następujące analizy w zakresie starodrzewów (starolasów):

1. definicje i kryteria wyróżniania oraz znaczenie w zachowaniu bioróżnorodności;
2. ocenę wskaźników i kryteriów na podstawie wybranych wyników badań naukowych;
3. prezentację procesu wskazywania i weryfikacji w Lasach Państwowych.